

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی

مدرک: کارشناسی ارشد

رشته: تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش (تعلیم و تربیت اسلامی)

موضوع:

بررسی علل عدم تطابق عملکرد مسلمانان با نظام امر و نهی قرآنی در حوزه تربیت دینی

استاد راهنما:

دکتر سعید بهشتی

استاد مشاور:

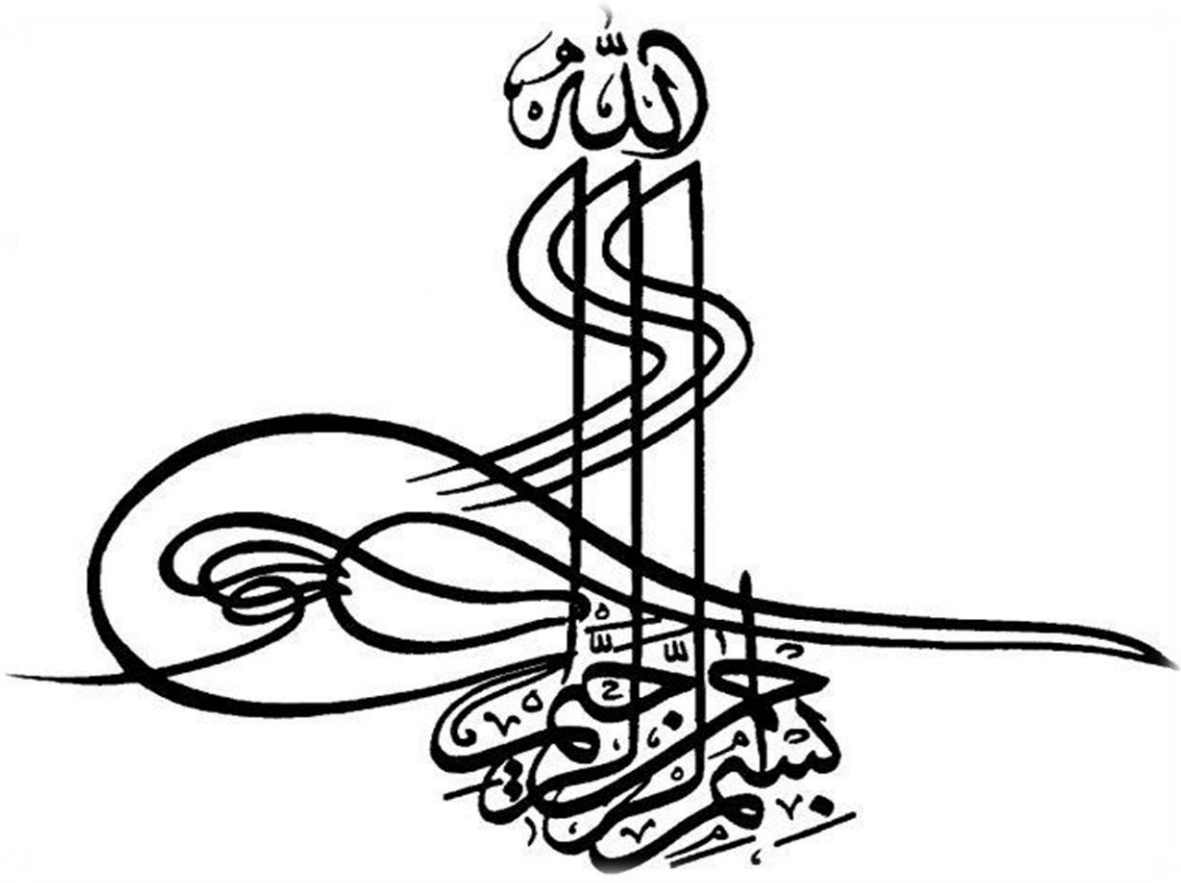
دکتر محمد حسن آموزگار

استاد داور:

دکتر ملکی

محقق:

فاطمه باقری

چکیده

همان‌طور که از عنوان تحقیق پیداست، این پژوهش به بررسی علل عدم تطابق عملکرد مسلمانان با آموزه‌های قرآنی در حوزه تربیت دینی می‌پردازد. مسأله‌ای که انگیزه چنین تحقیقی شد، این بود که چرا برخی مسلمانان بعد از اینکه به حقانیت دین و کلام خدا شهادت دادند، گاهی متفاوت و متناقض با آموزه‌های قرآنی عمل می‌کنند. پژوهش حاضر که جنبه بنیادی-کاربردی دارد، در حوزه تربیت دینی به بررسی سه سؤال می‌پردازد: نظام امر و نهی قرآنی چیست؟ آیا قرآن در باب اصل موضوع عدم تطابق عملکرد مسلمانان با نظام امر و نهی قرآنی در حوزه تربیت دینی دیدگاهی دارد؟ از دیدگاه قرآن، علل عدم تطابق عملکرد مسلمانان با نظام امر و نهی قرآنی در حوزه تربیت دینی چیست؟

در پاسخ به سؤال اول بعد از تعریف نظام، ابتدا نظام‌مندی آیات قرآن بررسی می‌شود و این موضوع بیان شده که قرآن مجید مشتمل بر ریشه‌های اصلی اسلام (اصول عقاید اسلامی، اخلاق پسندیده و احکام شرعی و قوانین عملی) است، و به دنبال آن باتوجه به تأکید بر عملکرد در این پژوهش، اهمیت عملگرایی در این نظام مورد بحث قرار می‌گیرد و درنهایت به این سؤال پاسخ می‌دهیم که جهت‌مندی آیات قرآن چیست. نماز، جهاد، مهاجرت، انفاق و کم‌فروشی مصادیقی هستند که نشان می‌دهند در برخی آیات قرآن به موضوع عدم تطابق عملکرد مسلمانان اشاره شده و بدین ترتیب سؤال دوم که پیرامون دیدگاه قرآن در باب عدم تطابق است، پاسخ داده می‌شود. در بخش سوم به سؤال اصلی تحقیق اشاره گردید و علل عدم تطابق عملکرد مسلمانان با نظام امر و نهی قرآنی در دو دسته عوامل فردی و محیطی طبقه‌بندی شده‌اند. که عوامل فردی شامل عدم معرفت، گرایش‌های نادرست، ضعف اراده و عوامل محیطی شامل ولایت طاغوت و اثرپذیری از خانواده و دوستان هستند.

روش این تحقیق توصیفی-تحلیلی است، بعد از وصف و شرح عدم تطابق باتوجه به مصادیق قرآنی به روش تحلیل محتوا به ریشه‌یابی و فهم علل این مسأله پرداخته است و بیان می‌کند نه تنها در بعضی آیات از قرآن مجید به عدم تطابق عملکرد اشاره شده، بلکه برخی از دلایل آن نیز متذکر گردیده است.

واژگان کلیدی: قرآن، نظام امر و نهی قرآنی، تربیت دینی، عملکرد مسلمانان

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

- ۱-۱-۱- مقدمه ۱
- ۲-۱- بیان مسأله ۲
- ۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق ۴
- ۴-۱- اهداف تحقیق ۵
  - ۱-۴-۱- هدف کلی: ۵
  - ۲-۴-۱- اهداف ویژه: ۵
- ۵-۱- سؤالات تحقیق ۶
  - ۱-۵-۱- سؤال اصلی: ۶
  - ۲-۵-۱- سؤالات فرعی: ۶
- ۶-۱- تعریف مفاهیم تحقیق ۶

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

- ۱-۲- مقدمه ۸
- ۲-۲- مبانی نظری ۸
  - ۱-۲-۲- دین ۸
  - ۲-۲-۲- تربیت دینی ۹
  - ۳-۲-۲- بررسی ضرورت تطابق عمل با علم و گفتار، از دیدگاه امام خمینی (ره) ۱۱
  - ۱-۳-۲-۲- تأکید بر تجلی دین در تمام ابعاد زندگی مسلمانان ۱۱
  - ۲-۳-۲-۲- امتحان، محکی برای مدعیان دینداری ۱۲

- ۲-۲-۳-۳- موضوع گیری نسبت به عدم پای بندی برخی از مسلمانان به احکام دینی ۱۳
- ۲-۲-۳-۴- نکوهش سخن راندن بدون عمل گرایی ۱۶
- ۲-۲-۳-۵- نکوهش عالمان بی عمل ۱۹
- ۲-۲-۳-۶- تأثیر عدم تطابق عملکرد مسلمانان با آموزه های دینی در جهان ۲۲
- ۲-۲-۳-۷- عدم تطابق عملکرد دین داران در ادیان مختلف ۲۴
- ۲-۲-۴-۴- ضرورت عمل گرایی دینی از دیدگاه استاد مطهری ۲۵
- ۲-۲-۵-۵- ارتباط میان ایمان و علم ۲۶
- ۲-۲-۱-۵-۱- رابطه بین ایمان و علم از دیدگاه امام خمینی ۲۶
- ۲-۲-۲-۵-۲- رابطه میان ایمان و علم از دیدگاه استاد مصباح یزدی ۲۷
- ۲-۲-۶-۲-۶- رابطه میان ایمان و عمل ۲۸
- ۲-۲-۷-۲-۷- بررسی عدم تطابق علم و عمل ۳۰
- ۲-۳-۳- پیشینه تحقیق ۳۱
- ۲-۳-۱-۱- پیشینه خاص ۳۱
- ۲-۳-۱-۱-۱- پایان نامه ها ۳۱
- ۲-۳-۱-۲- مقاله ها ۳۲
- ۲-۳-۲-۲- پیشینه عام ۳۴
- ۲-۳-۲-۱-۲-۱- پایان نامه ها ۳۴
- ۲-۳-۲-۲- مقاله ها ۳۶
- فصل سوم: روش شناسی تحقیق
- ۳-۱-۱- مقدمه ۳۷

- ۳-۲-۳- نوع تحقیق ۳۷
- ۳-۳- روش تحقیق ۳۸
- ۳-۴- روش گردآوری اطلاعات ۳۸
- ۳-۵- ابزار گردآوری اطلاعات ۳۹
- ۳-۶- روش تجزیه و تحلیل داده ها ۴۰
- ۳-۶-۱- تحلیل عقلانی به کمک تدبر در آیات قرآن ۴۰

فصل چهارم: یافته‌های تحقیق

- ۴-۱- مقدمه ۴۲
- ۴-۲- بخش اول: بررسی سؤال اول تحقیق ۴۳
- ۴-۲-۱- نظام‌مندی آیات قرآن ۴۳
- ۴-۲-۲- امر و نهی‌های قرآنی ۴۵
- ۴-۲-۲-۱- اهمیت عمل‌گرایی در نظام امر و نهی قرآن ۴۵
- ۴-۲-۲-۲- جهت‌مندی امر و نهی‌های قرآنی ۴۷
- ۴-۲-۳- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۵۱
- ۴-۳- بخش دوم: بررسی سؤال دوم تحقیق ۵۲
- ۴-۳-۱- تفاوت میان مسلمان و مؤمن ۵۲
- ۴-۳-۲- مصادیق عدم تطابق عملکرد مسلمانان از دیدگاه قرآن ۵۵
- ۴-۳-۳- نماز ۵۵
- ۴-۳-۳-۲- جهاد ۵۹
- ۴-۳-۳-۳- مهاجرت ۷۰

- ۷۳.....انفاق-۴-۲-۳-۴
- ۷۸.....مراجعة به خدا و رسول(ص) حین اختلافات -۵-۲-۳-۴
- ۸۰.....کم فروشی -۶-۲-۳-۴
- ۸۲.....جمع بندی و نتیجه گیری -۳-۳-۴
- ۸۴.....بخش سوم: بررسی سؤال سوم تحقیق -۴-۴
- ۸۶.....علل فردی -۱-۴-۴
- ۸۶.....عدم معرفت -۱-۱-۴-۴
- ۸۷.....عدم معرفت نسبت به توحید -۱-۱-۱-۴-۴
- ۹۰.....عدم معرفت نسبت به حکمت پروردگار -۲-۱-۱-۴-۴
- ۹۳.....عدم معرفت نسبت به نبوت -۳-۱-۱-۴-۴
- ۹۴.....عدم معرفت نسبت به معاد -۴-۱-۱-۴-۴
- ۹۶.....گرایش‌های نادرست -۲-۱-۴-۴
- ۹۶.....هوای نفس -۱-۲-۱-۴-۴
- ۹۹.....دنیا گرایی -۱-۱-۲-۱-۴-۴
- ۱۰۱.....شهوت گرایی -۲-۱-۲-۱-۴-۴
- ۱۰۲.....مرض قلب -۲-۲-۱-۴-۴
- ۱۰۵.....کبر -۳-۲-۱-۴-۴
- ۱۱۰.....عجب -۴-۲-۱-۴-۴
- ۱۱۱.....طغیان -۵-۲-۱-۴-۴
- ۱۱۳.....حسد -۶-۲-۱-۴-۴

- ۱۱۴..... ۴-۴-۱-۳- ضعیف اراده
- ۱۱۶..... ۴-۴-۲- علل محیطی
- ۱۱۷..... ۴-۴-۲-۱- ولایت طاغوت
- ۱۲۴..... ۴-۴-۲-۲- اثر پذیری از خانواده
- ۱۲۶..... ۴-۴-۲-۳- اثر پذیری از دوستان

فصل پنجم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

- ۱۲۹..... ۵-۱- مقدمه
- ۱۳۰..... ۵-۲- پاسخ به سؤالات تحقیق
- ۱۳۰..... ۵-۲-۱- پاسخ به سؤال اول
- ۱۳۰..... ۵-۲-۱-۱- نظام‌مندی آیات قرآن
- ۱۳۱..... ۵-۲-۱-۲- امر و نهی‌های قرآنی
- ۱۳۱..... ۵-۲-۱-۲-۱- اهمیت عمل‌گرایی در نظام امر و نهی قرآن
- ۱۳۱..... ۵-۲-۱-۲-۲- جهت‌مندی امر و نهی‌های قرآن
- ۱۳۲..... ۵-۲-۲- پاسخ به سؤال دوم
- ۱۳۲..... ۵-۲-۱- نماز
- ۱۳۲..... ۵-۲-۲- جهاد
- ۱۳۲..... ۵-۲-۳- مهاجرت
- ۱۳۳..... ۵-۲-۴- انفاق
- ۱۳۳..... ۵-۲-۵- مراجعه به خدا و رسول (ص) حین اختلافات
- ۱۳۳..... ۵-۲-۶- کم‌فروشی

- ۳-۲-۵ پاسخ به سؤال سوم ۱۳۳
- ۳-۲-۵-۱-۳-۲-۵ علل فردی ۱۳۳
- ۳-۲-۵-۱-۱-۳-۲-۵ عدم معرفت ۱۳۴
- ۳-۲-۵-۲-۱-۳-۲-۵ گرایش‌های نادرست ۱۳۵
- ۳-۲-۵-۳-۱-۳-۲-۵ ضعف اراده ۱۳۵
- ۳-۲-۵-۲-۳-۲-۵ علل محیطی ۱۳۵
- ۳-۲-۵-۱-۲-۳-۲-۵ ولایت طاغوت ۱۳۵
- ۳-۲-۵-۲-۲-۳-۲-۵ اثر پذیری از خانواده ۱۳۶
- ۳-۲-۵-۳-۲-۳-۲-۵ اثر پذیری از دوستان ۱۳۶
- ۳-۵-۳-۵ محدودیت‌های تحقیق ۱۳۶
- ۴-۵-۴-۵ پیشنهادها ۱۳۷
- منابع ۱۳۸

با سپاس فراوان از:

زحمات استاد عزیزم دکتر بهشتی

و

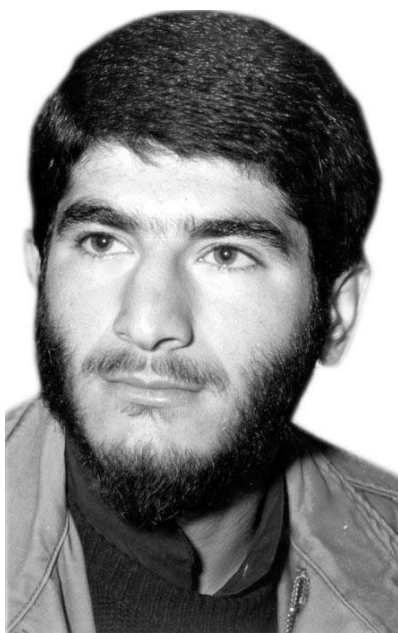
تشویق‌های خانواده خوبم

و

حمایت‌های هم‌سفری مهربان، ایلیا

به امید گوشه چشمی از مادر سادات، این پژوهش تحفه‌ی
ناقابلی است تقدیم به:

شهید سید مجتبی علمدار

یا زهراس...

یه نگاه کنی تمومه همه‌ی غم و دردها

فصل اول:

کلیات تحقیق

آدمی طی سالیان طولانی، به خصوص یکی، دو قرن اخیر تلاش کرده است با دست یابی به تکنولوژی اسباب رفاه انسان را تامین نماید. مکاتب فکری مختلف نیز هر کدام به نوعی به دنبال یافتن اصولی بوده اند که بتوانند در حوزه های گوناگون سعادت بشر را تضمین نمایند. از آنجا که بنیان های ذهنی یک فرد، شخصیت و بالتبع زندگی و آینده او را می سازد، با تنوع در این شالوده های فکری، شاهد اعمال متفاوتی از انسان هستیم که همان طور که گفته شد بازتاب جهان بینی اوست.

علی رغم تلاشهای بسیار، فلاسفه و نظریه پردازان به علت ناتوانی در شناخت «عباد الله» و نیازهای آنها نتوانسته اند چارچوب و برنامه ای بیابند که راهنمای او برای رسیدن به سعادت باشد. دستورات اسلام، به عنوان دین خاتم از آن جایی که از طرف «خالق» نازل شده است و محصول فعالیت ذهنی یک «عبد» نیست، می تواند انسانها را به کمال مطلوب برساند.

بحث گسترده پیرامون علل برتری اسلام بر سایر نظریه ها در این مجال نمی گنجد و به دور از موضوع تحقیق است. غرض اینکه اساس این پژوهش بر آن است که دستورات اسلام به عنوان بهترین گزینه برای تربیت بنده های خدا انتخاب می شود.

بدیهی است بعد از پذیرش یک ایدئولوژی خاص، نوبت به عمل در چارچوب این تفکر می رسد. همان طور که در آیات قرآن هم دیده می شود، داشتن ایمان به تنهایی کافی نیست و یک مسلمان باید مقید به عمل صالح باشد. داوودی تربیت دینی را مجموعه اعمال عمدی و هدفدار به منظور آموزش گزاره های یک دین به افراد دیگر به نحوی که آن افراد در عمل و نظر به آن آموزه ها متعهد و پایبند گردند می داند (داوودی، ۱۳۸۶، ص ۲۶).

ایجاد التزام نسبت به ارزشهای دینی، سازوکار دقیق و هنرمندانه ای می طلبد. دکتر شکوهی به نقل از کانت می گوید: مسئله تعلیم و تربیت مهمترین و دشوارترین مساله ای است که انسان به آن مبتلا است و در جای دیگر نیز می گوید در بین ابداعات بشر دو تا از بقیه مشکلتر است: یکی هنر مملکت داری و دیگری هنر تعلیم و تربیت (شکوهی، ۱۳۷۰، ص ۵)

پرورش فرد به تنهایی ارزش زیادی دارد. هرکس باید در حوزه زندگی شخصی خود به کمال برسد. در تربیت دینی، غایت را رسیدن به مرحله ای می دانیم که فرد به خداشناسی دست یابد. به همین منظور باید زمینه های لازم برای هدایت استعداد آدمی فراهم شود.

توجه به این نکته حائز اهمیت است که تمایل فطری و اخلاقی در دوران بلوغ یکی از بهترین و نیرومندترین پایگاه های تربیتی نسل جوان است. مربیان لایق باید از این تمایل فطری و کشش روانی استفاده کنند و آن را همواره در ضمیر جوان بیدار نگه دارند و برنامه های تربیتی خود را بر اساس این تمنای طبیعی استوار سازند (شکوهی، ۱۳۷۵).

در کنار موارد گفته شده باید دقت شود تربیت امری تنها فردی نیست. بلکه روابط اجتماعی، فرهنگ حاکم بر جامعه، ارزشها، عادات، آداب و سنن اجتماعی، باورها و رفتارهای اجتماعی هم یکی از اهداف و هم یکی از اصول مهم حاکم بر آموزش و پرورش به حساب می آید (عسگریان، ۱۳۸۰، ص ۸۳).

نظریات تربیتی اسلام محدود به رفتار فردی انسان در زندگی نیست بلکه همه مسائل فردی و اجتماعی را بر اساس فطرت انسان در برمی گیرد و برای تمام ابعاد او که مکاتب غرب به جهت عدم آگاهی به حقیقت انسان در آن ضعف دارند، در چارچوب قوانین الهی برنامه عملی دارد و تنها به تئوری قناعت نکرده است بلکه با ارائه الگو انسانهای ساخته شده به دست خداوند و پیامبر را در جهت کمال و تعالی خود یاری کرده و راه او را هموار نموده است.

قرآن، معجزه پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله و سلم دربرگیرنده آیاتی است که از طرف مبدأ آفرینش و خالق یکتا نازل شده است که به خوبی استعدادها و نیازهای انسان را می شناسد و به اهمیت به کمال رساندن روح آدمی واقف است. بنابراین نگارنده در کنار سایر منابع، توجه خاصی به آموزه های قرآن داشته و می کوشد برای بررسی موضوع تحقیق به کنکاش در آیات الهی پردازد و برای این کار از تفسیر غنی و بی همانند المیزان استفاده خواهد کرد.

در این فصل بعد از بیان مسأله ای که موجب انتخاب این موضوع شده، به اهمیت و ضرورت تحقیق می پردازیم. به دنبال آن اهداف و سؤالات تحقیق که باید در فصل ۴ به آنها پاسخ داده شود، بیان می شود. مفاهیم تحقیق نیز در بخش پایانی بحث شده است.

۱-۲- بیان مسأله

از ضروریات اعتقاد به اسلام، عمل به باورهای دینی و رعایت بایدها و نبایدهایی است که از طرف خداوند برای به سعادت رساندن آدمی تعیین شده است. اما متأسفانه مشاهده می شود نتیجه اجرای فرامین الهی چیزی نیست که انتظار می رود. بدیهی است کوچکترین تزلزلی در آگاهی از مبانی دینی وجود ندارد. بنابراین اعمال متغایر با اصول برخاسته از وحی دلایل دیگری دارند که باید به جد به آنها پرداخته شود.

به عنوان نمونه خداوند در سوره مبارکه «صف» آیه ۲ می فرماید:

❖ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ (صف، ۲)

هان ای کسانی که ایمان آورده‌اید چرا چیزهایی که خود عمل نمی‌کنید به مردم می‌گویید.

گفتار آیه در زمینه توبیخ است، می‌خواهد مؤمنین را به خاطر اینکه بدانچه می‌گویند عمل نمی‌کنند توبیخ کند. اینکه بعضی از مفسرین گفته‌اند مراد از جمله ای کسانی که ایمان آورده‌اید منافقین هستند و آیه شریفه این طایفه را سرزنش می‌کند، نه مؤمنین را، زیرا مؤمنین از نظر قرآن محترمند، درست نیست و نباید به آن گوش فرا داد. برای اینکه قرآن پر است از آیاتی که مؤمنین را توبیخ و عتاب می‌کند، مخصوصاً آیاتی که در باره جنگها و متعلقات آن نازل شده. از قبیل آیات راجع به جنگ احد، احزاب، حنین، صلح حدیبیه و جنگ تبوک و مسأله انفاق در راه خدا و امثال آن. مؤمنین صالح اگر صالح شدند و جلالت قدر یافتند، به خاطر همین توبیخ‌ها بوده که خدای تعالی از آنان نمود، و به این وسیله به تدریج تربیتشان کرد و گرنه صلاح نفسانی و جلالت قدر را از پیش خود در نیافتند.

مورد توبیخ در آیه مورد بحث هر چند بر حسب ظاهر الفاظ آیه، مطلق است و در خصوص تخلف کردار از گفتار و خلف وعده و نقض عهد است، و درست هم هست، چون وقتی ظاهر انسان موافق باطنش نشد، همه این اعمال از او سر می‌زند، و لیکن سیاق و زمینه آیات مورد بحث که آیه (إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًا) در آن قرار گرفته، و آیه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ) در آیات بعد از آن واقع شده، و همچنین آیاتی نظیر اینها که در آن است می‌فهماند که گویا بعضی از مؤمنین قبل از جنگ وعده پایداری داده بودند که به هیچ وجه پشت به جنگ نکنند و پا به فرار نگذارند و یا از بیرون شدن برای جنگ تثاقل نورزند، و یا از انفاق در تهیه ابزار جنگ برای خود و دیگران مضایقه نمایند، ولی در موقع عمل خلف وعده کرده‌اند (طباطبایی، ترجمه موسوی همدانی، ۱۳۷۴، ج ۱۹، صص ۴۲۰-۴۲۱).

برای روشن شدن ابعاد مسأله تحقیق که عوامل فردی و محیطی بر روی آن تأثیر می‌گذارد، لازم است این موضوع را از دو منظر مورد توجه قرار داد: علم بدون عمل، و گفتار بدون کردار.

در بخش اول دیده می‌شود افرادی هستند که در صحت و حقانیت دین اسلام تردیدی ندارند اما هنگام عمل به دستورات شریعت که می‌رسد کوتاهی می‌کنند. به عنوان نمونه آقایی که در ایام محرم خود را ملزم به شرکت در مراسم سوگواری اباعبدالله می‌داند و این کار را با علاقه و اشتیاق انجام می‌دهد اما به بحث نماز که می‌رسد یا سستی می‌کند یا تارک الصلوه است. یا خانمی که فقط در ماه مبارک رمضان هم‌زمان با ایام

روزه‌داری مقید به حجاب اسلامی می‌شود اما در دیگر روزهای سال نسبت به آن بی‌توجه است. یا افرادی که به حج مشرف می‌شوند اما در عین ناباوری دیده می‌شود که خمس مال خود را پرداخت نمی‌کنند و...

بخش دوم مربوط به آنهایی است که مدعی انجام عملی هستند اما زمانی که فرصت اجرای آن پیش می‌آید، به بهانه‌های مختلف از اجرای گفتار خود شانه خالی می‌کنند. قرآن در برخی از آیات اشاره دارد به مسلمانانی که از پیامبر اکرم(ص) تقاضای اذن جهاد می‌کردند لیکن زمانی که از طرف خداوند دستور قتال صادر شد، حاضر نشدند به میدان بیایند. گروهی دیگر بعضی از عالمان دینی هستند که باید در قول و فعل تجلی آموزه‌های دینی باشند اما متأسفانه علی‌رغم اینکه سایر مردم را به احکام الهی دعوت می‌کنند، خود پایبند نیستند. مثلاً در خطابه‌ها تشویق به ساده زیستی می‌کنند اما زندگی مرفه و تجملاتی دارند. بحث تربیت فرزند نیز در این زمینه قابل تأمل است. بچه‌ها وقتی می‌بینند الگوهای رفتاری مطلوبشان نظیر پدر و مادر نسبت به بعضی موضوعات توجه بیشتری از خود نشان می‌دهند، آنها نسبت به آن موضوعات، توجه خاص ابراز می‌کنند. پدری که از لحاظ اخلاقی، بی‌بند و باری‌هایی دارد، انتظار دارد پسر متین و دختری عفیف داشته باشد در صورتی که فرزندان تناقض را در رفتار والدین مشاهده می‌کنند و به شدت تأثیر می‌پذیرند. یا خانمی که به راحتی به همسرش دروغ می‌گوید و بی‌احترامی می‌کند اما در نقش یک مادر، بچه‌ها را ملزم به صداقت و ادب می‌نماید و...

باتوجه به آنچه گفته شد، مسأله اساسی این است که علل عدم تطابق عملکرد مسلمانان با نظام امر و نهی قرآنی در حوزه تربیت دینی، مورد بررسی و شناسایی قرار گیرد.

۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق

الف) درمیان ابعاد مختلف تربیت، تربیت دینی جایگاه مهمی دارد. در بحث تربیت دینی از عقاید، اخلاق و اعمالی صحبت می‌شود که متربی باید دارای آن باشد تا به قرب الهی برسد. در میان سه مؤلفه عقاید، اخلاق و اعمال، در این پژوهش بر اعمال تأکید شده است. زیرا محصول اعتقادات و باورهای انسان به طور مستقیم بر روی اعمال او اثر می‌گذارد. اما باید دقت کرد که این تأثیر، یک طرفه نیست. بدین معنا که اعمالی که فرد انجام می‌دهد نیز بر قوت و ضعف باورهای او نقش دارد. یعنی عقاید و اعمال ارتباط دو سویه دارند. اگر در اعمال انسان انحراف و خطایی وجود داشته باشد، به تدریج منجر به کمرنگ شدن ایمان و عقاید او می‌گردد. این پژوهش باتوجه به اینکه بحث علل عدم تطابق عملکرد مسلمانان با آموزه‌های قرآنی را بررسی می‌کند از این منظر به بحث عقاید و اعمال می‌پردازد که باتوجه به این ارتباط دو طرفه میان اعتقاد و عمل و اهمیت آن، چرا اعمال مسلمانان، منطبق بر اعتقاداتشان نیست.

ب) انسان فطرتاً دین‌دار است و به سمت پروردگار خود گرایش دارد. مشرکینی که به بت پرستی روی آورده و بنده الهه‌های گوناگون شده‌اند، در شناخت خالق واقعی به انحراف رفته و از مسیر توحید خارج گشته‌اند. بنابراین زمانی که انسان شهادتین می‌گوید و مدعی دین‌داری می‌شود، توقع این است که مطابق با احکام شریعت عمل کند. به همین دلیل باید تعجب کرد که چرا عملکرد برخی مسلمانان مطابق با آموزه‌های قرآنی نیست؟ عاملی که موجب شکل‌گیری موضوع این تحقیق شده، پاسخ به این چرایی است.

ج) اگر فردی نسبت به آموزه‌های اسلامی که در حقیقت ضامن سعادت او در زندگی هستند، پایبند نباشد، دنیا و آخرت خود را از دست داده است. اما نکته مهم‌تر این است که عدم تطابق عملکرد دینی، اسلام را نیز به خطر می‌اندازد. در حقیقت با اعمال ما، با کردار ما، با گفتار ما، با قلمهای ما، با قدمهای ما، اگر امروز کارهای خلاف واقع بشود، مکتب متزلزل می‌شود. مصیبت بزرگ این است که مکتب از دست برود. مکتبی که انبیا برای او کشته شده‌اند؛ مکتبی که اولیا برای او کشته شده‌اند (امام خمینی، ۱۳۷۸، ج ۸، صص ۴۷۹-۴۸۰). اسلام است که می‌تواند یک مکتبی داشته باشد که بسازد جمعیتها را، و گروهها و ملتها را بسازد و اسلام مکتب انسان ساز است، انسانها را از قوه به فعلیت می‌آورد، این حرفها را ما می‌زدیم و می‌زنیم، خوف این است که اگر چنانچه در اعمال ما یک نحوی مشاهده بشود که برخلاف آنی است که ما ادعا می‌کنیم، دشمنهای ما پای ما حساب نکنند، پای اسلام حساب کنند (امام خمینی، ۱۳۷۸، ج ۱۰، ص ۱۰۷). از این جهت که ادعای دین‌داری و رفتار متناقض با دین، جایگاه اسلام را مورد مخاطره قرار می‌دهد، در این پژوهش ابتدا به این موضوع توجه می‌شود که مصادیق این مسأله (عدم تطابق عملکرد یا همان ادعا و عمل متناقض) چیست که با مطالعه و تحلیل مصادیق، به علت یابی آنها پرداخته شود. زیرا با شناخت آن علتها و رفع آنها، هم مسلمانان در زندگی به رستگاری می‌رسند، هم اینکه آسیبی متوجه جایگاه دین اسلام نمی‌شود.

۱-۴- اهداف تحقیق

۱-۴-۱- هدف کلی:

بررسی موضوع عدم تطابق عملکرد مسلمانان با نظام امر و نهی قرآنی در حوزه تربیت دینی و علل آن.

۱-۴-۲- اهداف ویژه:

۱- بررسی نظام امر و نهی قرآنی.

۲- بررسی دیدگاه قرآن در باب تطابق یا عدم تطابق عملکرد مسلمانان با نظام امر و نهی قرآنی در حوزه تربیت دینی

۳- بررسی علل عدم تطابق عملکرد مسلمانان با نظام امر و نهی قرآنی در حوزه تربیت دینی، از دیدگاه قرآن.

۱-۵- سوالات تحقیق

۱-۵-۱- سؤال اصلی:

عدم تطابق عملکرد مسلمانان با نظام امر و نهی قرآنی در حوزه تربیت دینی چیست و چه عللی دارد؟

۱-۵-۲- سوالات فرعی:

۱- نظام امر و نهی قرآنی چیست؟

۲- آیا قرآن در باب اصل موضوع عدم تطابق عملکرد مسلمانان با نظام امر و نهی قرآنی در حوزه تربیت دینی دیدگاهی دارد؟

۳- از دیدگاه قرآن، علل عدم تطابق عملکرد مسلمانان با نظام امر و نهی قرآنی در حوزه تربیت دینی چیست؟

۱-۶- تعریف مفاهیم تحقیق

قرآن: از قرآن مجید دوگونه تعریف می توان ارائه داد. نخست تعریف ساده و عرفی که قرآن را کتاب مقدس و آسمانی اسلام و وحی الهی بر حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم می داند. دوم تعریف عملی که قرآن را وحی نامۀ اعجاز آمیز الهی می داند که به زبان عربی، به عین الفاظ توسط فرشته امین وحی، جبرئیل، از جانب خداوند و از لوح محفوظ بر قلب و زبان پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم، هم اجمالاً یکباره و هم به صورت تفصیل در مدت بیست و سه سال نازل شده است (خرمشاهی، ۱۳۷۳، ص ۳)

نظام: گروهی از مفاهیم، اندیشه‌ها و نظریه‌های سازمان یافته است که برای تبیین نظم و ترتیب یا کارکرد یک مجموعه نظام‌مند در نظر گرفته شده و کاری بر اساس آنها انجام می‌شود (بهشتی، ۱۳۸۱، ص ۱۰۶).

نظام امر و نهی قرآنی: منظور از این عبارت، مجموعه‌ای هماهنگ و جهت‌دار از آیات قرآن کریم است که به شکل گزاره‌های توصیه‌ای و تمنیعی و در قالب دو صیغه امری (در زبان عربی: اِفْعَل) و نهی (در زبان عربی: لا تَفْعَل) مخاطب را به انجام کاری وادار یا او را از انجام کاری باز می‌دارد.

تربیت دینی: هرگونه اقدام هدایت‌گرانه‌ای است که به منظور ایجاد، ابقاء و اکمال عقاید، اخلاق و اعمال دینی بر مبنای قرآن و سنت و عقل به سوی هدف غایی قرب مطلق الهی انجام می‌شود (بهشتی، ۱۳۸۹، ص ۲۵).

فصل دوم:

مبانی نظری و پیشینه تحقیق